

Д. Є. Макаренко

Криптозой

КРИПТОЗОЙ (від [крипто...](#) і [...зой](#)) – найдавніший довготривалий етап (еон) геологічної історії розвитку земної кори та відклади, які утворилися в той час. Ін. назва – докембрій. Тривалість К. визначено від часу виникнення найдавніших порід до поч. кембр. періоду (570 млн р.; див. [Кембрійський період і кембрійська система](#)). Охоплює [Архейську](#) і [Протерозойську ери](#) та гірські породи, які тоді утворилися, – граніти, гранітоїдні гнейси, мігматити, амфіболіти, кременисті сланці, кварцити, пісковики, глинисті сланці тощо. У К. тривалий час панували геократ. умови, відбувався інтенсив. вулканізм і формувалася первісна атмосфера, гідросфера та континент. земна кора. Лише у 2-й пол. протерозою з'явилися перші мор. басейни та таласократ. умови. Оскільки в атмосфері не було вільного кисню і озон. екрану, первісні примітивні організми – синьозелені водорості – виникали у водних басейнах, де від соняч. променів їх захищала певна товща води. Завдяки фотосинтезу вони виробляли орган. речовину із вуглекислоти і води та продукували вільний кисень. Після утворення озон. екрану на суші почала розповсюджуватися рослинність. Вільний кисень сприяв зародженню в пізньому *рифейі* багатоклітин. організмів. У венд. періоді (див. [Вендська система і вендський період](#)) вже існувало понад 20 родів безскелет. типів кишковопорожнинних і членистоногих. 600 млн р. тому відбувся справж. біол. вибух – масове поширення майже всіх типів організмів, крім хордових. Протягом К. внаслідок тектоно-магмат. процесів виникли Укр., Балт., Канад. та ін. щити і первісні платформи, найбільші родовища заліз., уран., марганц., мідних, свинц., цинк. руд.

Рекомендована література

1. Безбородько М. І. Петрогенезис і петрогенетична карта кристалічної смуги України. К., 1935;
2. Бондарчук В. Г. Геологія України. К., 1959;
3. Тектоника Евразии. Москва, 1966;
4. Вологдин А. Г. Происхождение и развитие жизни на Земле. Москва, 1970;
5. Стратиграфія УРСР. Т. 1. Докембрій. К., 1972;
6. Монин А. С. История Земли. Ленинград, 1977;
7. Великанов В. А. Венд Украины. К., 1983;

8. Соколов Б. С. Вендская система. Т. 1–2. Москва, 1985;
9. Щербак Н. П. Геохронология докембрия Украинского щита. К., 1989.

Покликання на статтю:

Криптозой / Д. Є. Макаренко // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2014. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-1577>

2001-2023 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).